

РОЗДІЛ 2 ОСВІТА ТА ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 37.035:378.2:364.62

DOI <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2025-8-3>

Атрошенко Тетяна Юріївна,

ORCID ID: 0000-0001-7033-5082

доктор філософії,

доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького

Мільчевська Ганна Сергіївна,

ORCID ID: 0000-0002-1222-228X

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи

Мелітопольський державний педагогічний

університет імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК УМОВА ЗДІЙСНЕННЯ НИМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

FORMATION OF SOFT SKILLS OF FUTURE SOCIAL WORKERS AS A CONDITION FOR THEIR IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES

Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу «soft skills» майбутніх соціальних працівників на розвиток здатності до ефективного впровадження ними інновацій у подальшій професійній діяльності. Здійснено огляд визначень, наданих поняттю «soft skills» українськими та зарубіжними вченими. У статті під «soft skills» майбутніх соціальних працівників розуміється сукупність соціально-психологічних знань та умінь, особистісних характеристик здобувачів вищої освіти, необхідних для успішного виконання завдань, взаємодії з іншими людьми та подальшої ефективної реалізації професійної діяльності в соціальній сфері. Визначено, що потреба у сформованості в соціального працівника здатності до інноваційної діяльності обумовлена викликами часу, виникненням соціальних проблем, які не можливо вирішити традиційними методами. Основними «м'якими» навичками, необхідними для пошуку нових шляхів розв'язання актуальних проблем різних категорій населення в умовах невизначеності, виступають креативність, критичне мислення, адаптивність, лідерський потенціал у поєднанні зі здатністю працювати в команді. Вирішення проблеми розвитку здатності майбутніх соціальних працівників до здійснення ними інноваційної діяльності можливе за допомогою створення низки педагогічних умов із формування «soft skills» у закладі вищої освіти: залучення здобувачів освіти до суспільно корисної діяльності, активізація міжособистісної взаємодії колективу в навчальній та позанавчальній діяльності, практикоорієнтованість освітнього процесу, залучення здобувачів вищої освіти до неформальної освіти, тим самим створюючи різні варіанти для розвитку «soft skills» у освітньому процесі закладу вищої освіти, щоб забезпечити випускникам успішність не тільки у впровадженні інновацій у професійній діяльності, а й у повсякденній комунікації з іншими людьми.

Ключові слова: soft skills, соціальний працівник, інноваційна діяльність, професійна підготовка, емоційний інтелект, заклад вищої освіти.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the influence of future social workers' soft skills on the development of their ability to effectively implement innovations in their further professional activities. A review of the definitions given to the concept of soft skills by Ukrainian and foreign scientists has been carried out. In the article, the soft skills of future social workers are understood as a set of socio-psychological knowledge and skills, personal characteristics of higher education graduates necessary for the successful completion of tasks, interaction with other people and further effective implementation of professional activities in the social sphere. It has been determined that the need for formation of a social worker's ability to innovate is due to the challenges

of the time, the emergence of social problems that cannot be solved by traditional methods. The main soft skills necessary for finding new ways to solve the current problems of various categories of the population in conditions of uncertainty are creativity, critical thinking, adaptability, leadership potential in combination with the ability to work in a team. The problem of developing the ability of future social workers to carry out innovative activities can be solved by creating a number of pedagogical conditions for the formation of soft skills in a higher education institution: involving students in socially useful activities, activating interpersonal interaction of the team in educational and extracurricular activities, practice-oriented educational process, involving students in informal education. This creates various options for the development of soft skills in the educational process of a higher education institution to ensure that graduates are successful not only in implementing innovations in professional activities, but also in everyday communication with other people.

Key words: soft skills, social worker, innovative activities, professional training, emotional intelligence, higher education institution.

Постановка проблеми. Проблема формування «soft skills» («м'яких», соціальних навичок) актуальна через низку обставин загального та приватного характеру. Зі збільшенням впливу соціального капіталу підвищується значення освіти, підготовки молодих спеціалістів. Освітня політика України враховує як загальнонаціональні інтереси, так і загальні тенденції світового розвитку, що впливають на систему освіти, зокрема: наявність у громадян широких можливостей політичного та соціального вибору, що обумовлює необхідність підвищення рівня готовності молоді до цього вибору; розширення практик академічної мобільності та взаємодії з іноземною молоддю в межах міжнародних програм і проєктів, у зв'язку з чим особливої ваги набувають фактори комунікабельності та терпимості у всього населення загалом, і в молодих фахівців зокрема; підвищення потреби в здатності фахівців до реалізації інноваційної діяльності; зростання значущості людського та соціального капіталу, що, своєю чергою, актуалізує здобуття якісної освіти сучасним українським студентством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще 1918 року в результаті проведеного Ч. Манном дослідження інженерної освіти було встановлено, що 85% успіху досягається з допомогою «soft skills», тоді як 15% – за допомогою hard skills [10, с. 106–107].

Дослідження, проведене К. Джексоном з Північно-Західного університету (США), присвячене впливу «soft skills» на результати тестів, показує, що школи, які розвивають соціально-емоційні якості, досягають кращих короткострокових та довгострокових результатів для учнів, ніж школи, які зосереджені лише на підвищенні результатів тестів. У дослідженні взяли участь 150 000 старшокласників із 133 державних шкіл Чикаго, починаючи з 2008 року. Було з'ясовано, що в школах, де розвитку навичок міжособистісного спілкування приділялося більше уваги, ніж результатам

тестів, у учнів були вищі оцінки, вони рідше пропускали заняття і мали менше дисциплінарних проблем і арештів у старших класах. Учні цих шкіл також частіше закінчували заклад освіти та вступали до коледжу. У центрі уваги дослідження також були два проблемні аспекти поведінки: відвідуваність та дисциплінарні порушення серед учнів у 2011–2017 роках. Результати показали, що в школах, де акцентується увага на розвитку навичок міжособистісного спілкування, а не на результатах тестів, було менше прогулів та дисциплінарних порушень [13].

Багато уваги в наукових дослідженнях зарубіжних вчених приділено питанню реалізації професійних функцій майбутніми фахівцями. «М'які» навички, за твердженням Е. Делл'Аквілі, важливі для студентів, оскільки вони пов'язані з результатами роботи та розвитком кар'єри; вони мають вирішальне значення для працівників, яким потрібно керувати своєю взаємодією та емоціями, щоб ефективно взаємодіяти з клієнтами та брати участь у завданнях, виконуваних на робочому місці; для управлінських і лідерських навичок, оскільки вони допомагають вести команду до спільних цілей, виконувати організаційні місії та підтримувати організації в їхніх майбутніх напрямках і баченнях [9, с. 2].

У ході дослідження, проведеного І. Лядським та Д. Дячковим, було виявлено, що управління соціальним інтелектом здобувачів вищої освіти є важливим фактором впливу на формування у них «soft skills». Зокрема, було підтверджено вплив здатності до обробки соціальної інформації на прагнення до саморозвитку серед студентської молоді [3, с. 112].

Т. Кочубей і Ю. Ткачук розглядаються проблеми формування компетентностей майбутніх соціальних працівників. Зауважується про необхідність формування у здобувачів вищої освіти навичок трьох груп: «hard skills», «soft skills», «digital skills» [2].

Детальний розгляд проблеми формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників представлено в працях Л. Мандро та Г. Михайлишин. Зокрема, досліджено організаційно-педагогічні умови, методи, форми та засоби формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників, надано характеристику рівнів сформованості «soft skills» майбутніх соціальних працівників тощо [5; 6].

Мета статті – теоретично обґрунтувати вплив «soft skills» майбутніх соціальних працівників на розвиток здатності до ефективного впровадження ними інновацій у подальшій професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що поняття соціальні навички не набуло однозначного визначення. Розуміння його сутності пов'язують із такими поняттями як соціальні ролі, соціальна компетентність, соціальні ситуації, соціальна взаємодія тощо.

М. Маттесон визначає «м'які» навички як внутрішньо- і міжособистісні (соціально-емоційні) навички, необхідні для особистого розвитку, соціальної участі та успіху на робочому місці [11].

За визначенням, наданим М. Роблесом, «м'які» навички є особистими якостями, особливостями, схильностями або рівнем захоплення професійною діяльністю, що відрізняють конкретну особистість від інших людей з подібними вміннями й компетентностями [12, с. 455].

За Л. Мандро, м'які навички («soft skills») – це ситуативні вміння, знання, риси характеру, які можуть застосовуватись у будь-якій роботі [4, с. 32].

О. Рогульська звертає увагу, що соціальні навички демонструють те, як фахівці виконують конкретне завдання, як адаптуються, співпрацюють з іншими, розв'язують проблеми та приймають рішення [7, с. 126].

З огляду на наведені визначення, під «soft skills» майбутніх соціальних працівників можна розуміти сукупність соціально-психологічних знань та умінь, особистісних характеристик здобувачів вищої освіти, необхідних для успішного виконання завдань, взаємодії з іншими людьми та подальшої ефективної реалізації професійної діяльності в соціальній сфері.

Експерти в галузі соціології та психології стверджують, що саме «soft skills» визначають, як швидко людина рухається кар'єрними сходами, чи продуктивно вона вибудовує соціальні зв'язки та наскільки загалом задоволена своїми відносинами з іншими людьми.

У поняття «soft skills» входить, зокрема й емоційний інтелект, який не властивий дитині від народження, а вирається з навколишнього

середовища. Тому соціальні навички можна й потрібно розвивати. Соціальні навички корелюють із професією кожної людини або з основним видом її діяльності. Насамперед, «soft skills» пов'язані з комунікацією, вмінням вибудовувати зв'язки, думати разом із командою, активно включатися до ситуації.

Важливою умовою підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є їхня професійна соціалізація, яка включає оволодіння необхідними вміннями, а також формування моральних принципів професійної допомоги споживачам послуг, внаслідок чого розвивається почуття «приналежності» до професії. Тим самим соціальна освіта стає процесом не тільки оволодіння спеціальними знаннями, а й розвитку самої людини.

Потреба у сформованості в соціального працівника здатності до інноваційної діяльності обумовлена викликами часу, виникненням соціальних проблем, які неможливо вирішити (чи не вирішити достатньо ефективно) традиційними методами. Основними «м'якими» навичками, необхідними для пошуку нових шляхів розв'язання актуальних проблем різних категорій населення в умовах невизначеності, виступають креативність, критичне мислення, адаптивність, лідерський потенціал у поєднанні зі здатністю працювати в команді. Проте, розглядаючи впровадження інновацій, варто враховувати й особливості самої соціальної сфери – процесу надання соціальних послуг, взаємодії з клієнтами.

Соціальний працівник у процесі надання соціальних послуг перебуває в постійній взаємодії з різними групами клієнтів, кожна з яких характеризується своїми віковими, особистісними, соціальними, професійними особливостями. У зв'язку з чим у підготовці фахівців соціальної сфери до майбутньої професійної діяльності суттєва увага має приділятися розвитку навичок міжособистісної взаємодії – безконфліктного спілкування, емпатійності, самоконтролю, гнучкості, вміння слухати, презентувати себе тощо.

Для майбутнього соціального працівника здатність брати відповідальність за результати своєї діяльності набуває особливого значення. При чому мова йде не лише про відповідальність за свої дії перед клієнтом та його оточенням, а й колегами, що полягає в підтримці стабільності та згуртованості колективу, в якому працює фахівець, і всієї професійної групи, створення та підтримання атмосфери колективізму, товариства та взаємної підтримки.

Однак, сформувати соціальні навички в межах освітнього процесу закладу вищої освіти часто

буває досить складно, оскільки на заваді стає низка формальних факторів (вимоги робочої програми, орієнтація навчального матеріалу на засвоєння певної сукупності знань з освітнього компонента, фіксований час академічної пари, особистісний фактор викладача тощо). Тому лише в умовах позанавчальної діяльності можна найбільш оптимально організувати заходи з виявлення та формування соціальних навичок у студентства (тематичні центри та інші професійно орієнтовані організації) [1, с. 140].

На тлі сучасної безпекової ситуації в країні заклади вищої освіти передбачають підготовку здобувачів вищої освіти в дистанційному режимі, що суттєво ускладнює формування значної кількості соціальних навичок. Тож для створення сприятливого середовища формування «soft skills» необхідно враховувати можливі способи взаємодії зі здобувачами освіти.

У освітньому процесі ЗВО для формування соціальних навичок здобувачів вищої освіти має бути створено низку педагогічних умов, які зможуть забезпечити вирішення означених проблем. Досліджуючи дану категорію, можемо наголосити на тому, що учені вважають, що створення умов спрямоване на забезпечення ефективного досягнення цілей.

До педагогічних умов формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників як передумови ефективного впровадження ними інновацій у подальшій професійній діяльності можна віднести:

1. Залучення здобувачів освіти до суспільно корисної діяльності.

Сюди входить виконання громадських обов'язків у групі, університеті та поза його межами; оптимальний розподіл ролей та обов'язків, включаючи не лише обов'язки старости академічної групи, а й профорга, студентського гаранта освітньої програми, членів студентської ради, вчених рад факультету та університету, університетських комісій із забезпечення якості освітнього процесу тощо. У межах академічної групи можуть бути призначені й суто індивідуальні ролі неформального характеру. Соціальна діяльність здобувачів вищої освіти також може бути пов'язана з практикою волонтерства, зокрема, через залучення до діяльності громадських організацій. Розвиваються наступні вміння і якості, необхідні для реалізації інноваційної діяльності: ініціативність, уміння планувати, ставити поточні та кінцеві цілі та реалізовувати їх, задавати потрібні питання, знаходити оптимальне рішення, брати на себе відповідальність, здатність об'єднувати людей навколо

соціально значущих цілей. Окремої ваги для майбутнього соціального працівника в межах реалізації даної умови набуває розвиток готовності спілкуватися з клієнтами будь-якого віку.

Як зазначають Т. Кочубей і Ю. Ткачук, основними способами формування «soft skills» є робота на громадських засадах, участь у громадських об'єднаннях, студентському самоврядуванні, наукових гуртках, яка вчить роботі в команді, розробці та управлінню проєктами, самоорганізації діяльності, розвиває комунікативну компетентність, креативність і здатність до інноваційної діяльності [2, с. 48].

2. Активізація міжособистісної взаємодії колективу в навчальній та позанавчальній діяльності.

Під час реалізації позанавчальної діяльності уваги заслуговує не лише колектив групи, а й університетська спільнота. У межах академічної групи чи спільноти здобувачів освіти за спеціальністю доцільною є організація тренінгів, арттерапевтичних зустрічей (використання кінотерапії, драматерапії, ізотерапії тощо), майстер-класів, що сприяє розвитку вміння розпізнавати чужі емоції та демонструвати власні, розуміти чужі мотиви й наміри. Під час вивчення освітніх компонентів доцільне залучення здобувачів освіти до дискусії, ділових ігор, роботи в парі, спільної розробки проєктів, «мозкового штурму», що сприяє розвитку вміння поєднувати власні амбіції із колективною справою, переконувати і знаходити компроміс, планувати час.

3. Практикоорієнтованість освітнього процесу.

По-перше, формування здатності до здійснення інноваційної діяльності неможливе без практикоорієнтованості освітнього процесу, що передбачає збільшення частки практичних занять у освітній програмі, залучення здобувачів вищої освіти до участі в майстер-класах, тренінгах, конференціях і семінарах, міжнародній проєктно-грантовій діяльності, які створюють умови для безпосереднього застосування теоретичних знань у професійній діяльності. По-друге, особливий акцент на навчальних заняттях слід зробити на вправах, що відтворюють реальні життєві сценарії і фахово орієнтовані ситуації. Залучення здобувачів вищої освіти до такої роботи спонукає їх освоїти процедуру аналізу різних проблемних ситуацій, з якими вони зустрінуться у професійній діяльності за обраним фахом. Застосування методу кейс-стаді, методу проєктної діяльності розвивають здатність генерувати нові ідеї, мотивувати себе і клієнтів, формують необхідні знання, вміння і навички вирішення складних ситуацій, які зустрінуться

майбутнім соціальним працівникам у їх подальшій діяльності.

4. Залучення до неформальної освіти.

Важливими освітніми інструментами для набуття соціальних навичок здобувачами вищої освіти є активне залучення до навчальних тренінгів та масових відкритих онлайн курсів, що розміщені на різних освітніх платформах, відвідування тематичних соціально-виховних заходів, майстер-класів, семінарів [8, с. 57]. Участь у заходах неформальної освіти сприяє не лише здобуттю фахових компетентностей, а й допомагає орієнтуватися в широкому інформаційному полі сучасного світу.

Реалізація виокремлених умов у межах підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності І10 Соціальна робота та консультування доцільна на лекційних та семінарських і практичних заняттях (виступи здобувачів вищої освіти у форматі доповідей і презентацій, вирішення соціальних проблем методами дискусій і «мозкового штурму», розв'язування кейсів та ситуаційних задач, розробка проєктів); під час проходження навчальних і виробничих практик; участі в конкурсах студентських наукових робіт; участі в навчально-методичних тренінгах, семінарах (зокрема, спрямованих на обмін досвідом), круглих столах, загальноуніверситетських просвітницьких і святкових заходах у онлайн-форматі; залучення до аудиторних занять професіоналів-практиків та представників роботодавців (гостьові лекції); залучення здобувачів до волонтерської діяльності (наприклад, у межах відкритого простору допомоги «Саме тут»), до грантової діяльності тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вирішення проблеми розвитку здатності майбутніх соціальних працівників до здійснення ними інноваційної діяльності можливе за допомогою залучення здобувачів освіти до суспільно корисної діяльності, активізації міжособистісної взаємодії колективу в навчальній та позанавчальній діяльності, практикоорієнтованості освітнього процесу, залучення здобувачів вищої освіти до неформальної освіти, тим самим створюючи різні варіанти для розвитку «soft skills» у освітньому процесі закладу вищої освіти, щоб забезпечити випускникам успішність не тільки у впровадженні інновацій у професійній діяльності, а й у повсякденній комунікації з іншими людьми.

Враховуючи те, що підготовка здобувачів освіти в межах певного фаху обумовлена специфікою професійних обов'язків, методи освітньої діяльності, орієнтовані на розвиток «soft skills», також відрізнятимуться. Крім того, можливості розвитку цієї групи навичок залежать від особистісного розвитку людини, її особистісних якостей та прагнень. Тож перспективними напрямками досліджень з цього питання можуть стати вивчення можливостей модернізації системи підготовки соціальних працівників у аспекті розвитку їх здатності до реалізації інноваційної діяльності з урахуванням формування «soft skills» майбутніх спеціалістів; розробка комплексу діагностичних методів, що дозволяють оцінити та виміряти рівень сформованості соціальних навичок здобувачів вищої освіти на різних етапах їхньої професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коляда Н. М., Кравченко О. О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 6, № 27. С. 137–145. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203686>.
2. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2(7). С. 42–51. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244074](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244074).
3. Лядський І. К., Дячков Д. В. Управління соціальним інтелектом як фактором впливу на формування soft-skills у здобувачів вищої освіти. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 13. С. 108–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.13>.
4. Мандро Л. «Soft skills» та «meta skills» як основа фахового зростання соціальних працівників. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2022. № 3. С. 31–35. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-3-6>.
5. Мандро Л., Михайлишин Г. Визначення організаційно-педагогічних умов формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників. *Education and Science of Today: Intersectoral Issues and Development of Sciences* : V International Scientific and Practical Conference, Cambridge, 18 August 2023. Cambridge, UK, 2023. Pp. 199–201. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-18.08.2023.56>.
6. Мандро Л., Михайлишин Г. Методи, форми та засоби формування «soft skills» майбутніх соціальних працівників. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 30. С. 309–311. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.050>.

7. Погульська О. О. Формування «soft skills» в учасників освітнього процесу ЗВО. *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції* : Міжнародна науково-практична конференція, м. Вінниця, 29–30 березня 2022 р. Вінниця : Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 126–128.
8. Ткачук Ю. В. Структурні компоненти соціальних навичок (soft skills) майбутніх соціальних працівників. *New Directions in Science and Education* : Conference Proceedings of the 1st International Conference, Munich, 19 November 2021. Munich, Germany, Primedia elaunch LLCC, 2021. С. 52–59.
9. Dell'Aquila E., Marocco D., Ponticorvo M., Di Ferdinando A., Schembri M., Miglino O., ... Miglino O. Soft skills. Educational Games for Soft-Skills Training in Digital Environments: New Perspectives. 2017. Pp. 1–18. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-06311-9_1.
10. Mann C. R. A Study of Engineering Education: Prepared for the Joint Committee on Engineering Education of the National Engineering Societies. Boston : The Merrymount Press, 1918. 139 p. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89077496529&seq=7>.
11. Matteson M. L., Anderson L., Boyden C. Soft skills: A phrase in search of meaning. *Libraries and the Academy*. 2016. Vol. 16, № 1. Pp. 71–88. DOI: <https://doi.org/10.1353/pla.2016.0009>.
12. Robles M. Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*. 2012. № 75(4). Pp. 453–465. DOI: <https://doi.org/10.1177/1080569912460400>.
13. Study: Boosting Soft Skills is Better Than Raising Test Scores. *National Soft Skills Association* : веб-сайт. URL: <https://www.nationalskills.org/boosting-test-scores/>.